

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
2.	Effecten leerwerktrajecten	3
3.	meer ruimte voor maatwerk?	4
4.	Naar aantrekkelijke leerwegen.....	5
4.1	Verbindend leren.....	5
4.2	Verbreiding leerwerktrajecten: meer maatwerk in het vmbo?!.....	6
5.	Varieteit & flexibiliteit in leerwegen.....	7
6.	Beschikbare ruimte voor maatwerk!	9
7.	Invoeringscondities	11
7.1	Professionele organisatie	11
7.1.1	Onderwijskundig ondernemerschap.....	11
7.2	Beschikbaarheid stageplekken	12
7.3	Regionale afspraken	12
8.	Invoeringsproces	14
Bijlage 1	Checklist Verbreiding van leerwerktrajecten naar andere leerwegen	15
	Eisen aan de inrichting en vormgeving	15

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

1. INLEIDING

In 2001 zijn in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo leerwerktrajecten geïntroduceerd. Deze introductie is bedoeld als een kwaliteitsimpuls voor het vmbo. Door de basisberoepsgerichte leerweg te flexibiliseren en de mogelijkheid te creëren om een meer praktijkgericht programma aan te bieden, kunnen vmbo-scholen hun vaak zeer heterogene leerlingenpopulatie in deze leerweg meer maatwerk aanbieden en daardoor meer kansen op het halen van een diploma.

Leerwerktrajecten (werkend leren) bieden (biedt) een groep jongeren, die perspectief hebben op het halen van een diploma basisberoepsgerichte leerweg, maar niet meer gemotiveerd raken door een schoolse omgeving, de mogelijkheid hun talenten binnen een andere omgeving te ontplooien en daarmee hun kansen op het behalen van een startkwalificatie te vergroten. Een leerwerktraject biedt scholen ook de ruimte om het onderwijs af te stemmen op de individuele interesses van hun leerlingen. Dit maatwerk verhoogt de kans op het behalen van een startkwalificatie en verlaagt de kans op uitval. Bovendien verhoogt de mogelijkheid werkend te leren voor veel jongeren de aantrekkelijkheid van het onderwijs.

Een leer-werktraject is een leerroute binnen de basisberoepsgerichte leerweg met een buitenschools praktijkgedeelte dat ten minste 640 klokuren, verzorgt in 80 dagen, en ten hoogste 1260 klokuren, verzorgt in 160 dagen, omvat van de gezamenlijke onderwijstijd van het derde en vierde leerjaar. Een leer-werktraject omvat in elk geval Nederlandse taal, en een beroepsgericht programma. De school kan, na overleg met de leerling of diens wettelijk vertegenwoordiger, beslissen dat het leerwerktraject voor die leerling eveneens een of meer andere vakken van de basisberoepsgerichte leerweg omvat.

Het buitenschoolse praktijkgedeelte wordt verzorgd door een bedrijf of organisatie, op grondslag van een leer-werkovereenkomst. Deze overeenkomst wordt gesloten door de school, de betrokken leerling of diens wettelijk vertegenwoordiger, het bedrijf of die organisatie, het bestuur van het desbetreffende landelijk orgaan, geregeld in de Wet educatie en beroepsonderwijs en het roc/aoc. De leer-werkovereenkomst regelt de rechten en plichten van partijen en omvat ten minste afspraken over de inhoud, leerdoelen, duur, periode van en beoordelingsmaatstaven voor het buitenschoolse praktijkgedeelte, de begeleiding van de leerling en de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

2. EFFECTEN LEERWERKTRAJECTEN

Er is tweemaal onderzoek gedaan naar de effecten van de invoering van leerwerktrajecten. Hier een korte weergave van de belangrijkste resultaten. In de eerste tussenstand¹ wordt geconstateerd dat het gezien de recente start (2001) verbazend goed gaat, maar dat ook nog sprake is van aanzienlijke verbeterpunten. De leerlingen zijn beter gemotiveerd, het bedrijfsleven stelt voldoende leerwerkplekken beschikbaar en het onderwijstraject vanuit de school wordt voor de jongeren aantrekkelijker, waardoor de motivatie en de leerresultaten verbeteren. Op het terrein van de aansluiting van binnen- en buitenschools leren kan nog veel verbeterd worden.

Uit de resultaten van het tweede evaluatieonderzoek² komt naar voren dat de leerwerktrajecten een succes zijn. Leerwerktraject-leerlingen zijn bijna even succesvol als reguliere leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg. Ook de doorstroom van de leerwerktraject-leerlingen naar het vervolgonderwijs is goed te noemen. Belangrijker is nog dat de leerlingen tevreden zijn over het leerwerktraject en het als een succes ervaren. Verder is hun toekomstperspectief verbeterd, vinden ze het leerwerktraject leuk en behouden ze op deze manier plezier in het onderwijs en blijven zij gemotiveerd om onderwijs te volgen. Bovendien geeft 90% van de onderwijsrespondenten aan dat leerwerktrajecten een bijdrage leveren aan de vermindering van voortijdige schooluitval.

Het is nog te vroeg om vast te stellen of leerlingen die in 2003 hun vmbo-examen hebben gehaald inmiddels een startkwalificatie hebben behaald. Dit kan immers niet eerder dan in 2005 worden vastgesteld. Van de ondervraagde leerlingen in het ITS onderzoek (2005):

- heeft 88% van jaargroep 2002/2003 en 87% van jaargroep 2003/2004 het vmbo diploma behaald
- stroomt 75% na het vmbo door naar het mbo, hiervan
- komt ruim 75% terecht in niveau 2
- gaat 40% naar een bol opleiding en 60% naar een bbl opleiding.

¹ Evaluatieonderzoek Leerwerken ITS 2001

² Evaluatieonderzoek Leerwerken ITS 2004

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

3. MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?

Op de beleidsagenda VO 2004-2010, Koers VO, staat voor het vmbo de voortgang van de ingezette koers centraal. Dit betekent aandacht voor het stimuleren van de verbinding tussen binnen- en buitenschools leren, formeel en informeel leren, het breder erkennen van verschillende leerervaringen en het uitbreiden van duale- en leerwerktrajecten.

Hiernaast wordt gesproken over het faciliteren van aantrekkelijke programma's (combinaties van leren – praktijk) via werkplekkenstructuur en inventaris alsmede de kansrijke en beloftevolle ontwikkelingen met betrekking tot competentiegericht onderwijs. Hier wordt met name aangesloten bij de ontwikkelingen in het BVE veld en wordt gestreefd naar het flexibiliseren van de overgang naar het vervolgonderwijs. Accent bij het vormgeven van beleid in de komende periode zal vooral liggen in creëren van (rand)voorwaarden, het opheffen van belemmeringen en het stimuleren van beloftevolle ontwikkelingen.

De Eerste Kamer heeft gevraagd naar de mogelijkheden voor uitbreiding van buitenschools leren in combinatie met leren op school naar andere leerwegen, om meer flexibiliteit en variëteit te realiseren in het gehele vmbo. De invoering en realisatie van leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg kunnen hiervoor aangrijpingspunten bieden.

De concrete vraag die hierover gesteld is luidt als volgt³:

"Ten slotte stelden de leden van de CDA-fractie een vraag van andere orde. Buitenschools leren in combinatie met leren op school kan ook voor leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg en wellicht ook voor leerlingen in de theoretische leerweg zinvol zijn. Op welke termijn stelt de minister zich voor een grotere variatie en flexibiliteit in de vormgeving van het gehele vmbo vorm te geven, zodat maatwerk beter mogelijk wordt?"

Deze notitie gaat nader in op de vraag naar meer flexibiliteit en maatwerk in het vmbo. Hierbij wordt allereerst ingegaan op de beleidskaders waarmee richting gegeven wordt aan de ontwikkeling van het vmbo, daarnaast volgt een nadere invulling van verbindend leren als middel / concept waarmee het vmbo meer variëteit en flexibiliteit kan bieden. Wat betekent de verbinding van leren en praktijk voor de breedte en diepgang van de onderwijsinhoud in het vmbo en hoe kan ook in de andere leerwegen meer maatwerk georganiseerd worden?

³ Bron: Memorie van antwoord wetsvoorstel 28 444, 2 mei 2003.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

4. NAAR AANTREKKELIJKE LEERWEGEN

4.1 Verbindend leren

Het beroepsonderwijs staat voor een directe relatie tussen schools leren en het leren op de werkplek (binnen en/of buiten de school vormgegeven). Jongeren op een binnenschoolse werkplekkenstructuur of jongeren in een leerwerktraject zijn meer gemotiveerd om te leren omdat ze in een leeromgeving zitten die hen meer uitdaagt dan een traditionele klassikale setting. Met name leerwerktrajecten dragen bij aan identiteitsontwikkeling: jongeren hebben een duidelijker beroepsbeeld na afloop van een leerwerktraject. Bovendien bieden leerwerktrajecten jongeren meer kansen op het behalen van een vmbo-diploma en vervolgens een startkwalificatie (Trainee Vakmanschap Amsterdam, 2002/ ITS onderzoek, 2004). Op deze manier zijn leerwerktrajecten '(ver)binders en versnellers' in het leerproces van de jongere.

Uit onderzoek blijkt dat vooral vmbo-leerlingen zeer gebaat zijn bij een context waarin zij direct zicht krijgen op het resultaat van hun inspanningen. Daarnaast maakt zo'n 60% van de vmbo-scholen momenteel de omslag naar onderwijsconcepten die meer uitgaan van explorerend, actief⁴ en contextgebonden leren. Bij deze ontwikkelingen past de overgang naar meer werkplekgebonden leren zoals dat momenteel binnen en buiten scholen op verschillende manieren wordt vormgegeven (via bijvoorbeeld werkplekkenstructuur, bedrijfssimulaties, gastdocenten en schoolbedrijven, maar ook snuffelstages, maatschappelijke stages, beroepsvoorbereidende en –opleidende stages en leerwerktrajecten).

Gelet op deze positieve ontwikkelingen richting meer leren in de praktijk (zowel binnen als buiten de school vormgegeven) zijn er nog wel verbeterlagen te maken. Met name binnen de wisselwerking tussen het leren in de school en het leren op de (binnenschoolse/ buitenschoolse werkplek). In dit verband hanteren we het begrip "verbindend leren". Verbindend leren benadrukt het belang om schools leren, leren op de werkplek en formeel en informeel leren goed te benoemen, met elkaar te combineren en te organiseren zodat er een duidelijke samenhang is tussen datgene wat binnen de school en op de werkplek zowel formeel als informeel geleerd wordt. En dat er een duidelijke samenhang is tussen de wijze waarop het schools leren en het leren op de werkplek beoordeeld en gewaardeerd wordt. Verbindend leren ontstaat door een optimale verbinding van formeel en informeel binnen- en buitenschools leren, waarbij onder andere:

- het binnenschools leren vanuit de leerervaringen van de jongeren wordt vormgegeven en daarbij hun ervaringen benut;
- het leren ook daadwerkelijk in (de diverse binnen of buitenschoolse varianten van) de beroepspraktijk plaatsvindt;

⁴ Bij actief leren is leren een neveneffect van andere activiteiten.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

- er sprake is van interne en externe consistentie;
- er in samenwerking tussen relevante partners krachtige en contextrijke leeromgevingen worden gecreëerd;

Binnen de hierboven geschetste kaders heeft het onderzoek naar het verbinden van leren plaatsgevonden.⁵

4.2 Verbreding leerwerktrajecten: meer maatwerk in het vmbo?!

Het vmbo heeft behoefte aan meer mogelijkheden voor maatwerkvarianten. De introductie van leerwerktrajecten heeft hiertoe een aanzet gegeven. De positieve effecten van buitenschools leren en meer variëteit en flexibiliteit lijken niet beperkt te hoeven worden tot de basisberoepsgerichte leerweg. Het gaat om de vraag op welke wijze de flexibiliteit ook in de andere leerwegen kan worden vergroot, zodat maatwerktrajecten mogelijk worden. Hierbij gaat het vooral om het benutten van de voordelen van leerwerktrajecten, zoals o.a. meer buitenschools leren binnen de andere leerwegen. Deze maatwerktrajecten zorgen voor meer verbindingen van het leren in de overige leerwegen met de buitenschoolse praktijk, het benutten van meer stagemogelijkheden, zonder dat dit overigens tot buitenschools leren beperkt blijft. In het kort gaat het om de volgende accenten:

Leerwerktrajecten	Maatwerktrajecten
Pedagogische variant	Didactische variant
Basisberoepsgerichte leerweg	Alle leerwegen
Leren in de praktijk	Meer praktijkgericht leren
Leerwerkovereenkomst verplicht	Maatwerkafspraken
Leerwerkplekken is voorwaarde	Stageplekken als optie
Vmbo-roc/aoc-kbb samenwerking verplicht	Vmbo-roc/aoc-bedrijfsleven samenwerking gewenst
40% maximale ruimte in bovenbouw	Geen beperking bij binnenschoolse varianten
Beperkt curriculum	Volledig curriculum

⁵ In de notitie 'Investeren in verbindend leren, een praktische benadering' wordt het concept van verbindend leren verder uitgewerkt, wordt het belang van verbindend leren geschetst, worden diverse vormen besproken en worden opties aangegeven die verbindend leren kunnen versterken en realiseren.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

5. VARIETEIT & FLEXIBILITEIT IN LEERWEGEN

De theoretische, gemengde en kaderberoepsgerichte leerweg zijn enerzijds gelijk in de zin dat een vmbo-diploma in een van deze leerwegen leerlingen hetzelfde doorstroomrecht oplevert: namelijk naar een opleiding op niveau 3 of 4 van het secundair beroepsonderwijs. Bovendien zijn de leerwegen zo ingericht dat zij alledrie een ongeveer gelijke omvang hebben en een gelijke belasting opleveren voor leerlingen. Anderzijds bestaan er verschillen tussen de drie leerwegen. De kaderberoepsgerichte en de gemengde leerweg bevatten een beroepsgericht programma – de theoretische leerweg niet.

De drie leerwegen komen overeen naar doorstroomrecht en belasting, maar verschillen naar de aan- of afwezigheid van een beroepsgericht programma, de omvang daarvan en de vakken waaraan leerlingen de geschiktheid ontleen om door te stromen naar een vervolgopleiding. Bij de kaderberoepsgerichte leerweg is dit het beroepsgerichte programma, bij de gemengde en theoretische leerweg zijn dit de algemene vakken.

.... Het vak waarin de leerling het zwakst is, bepaalt de leerweg waarin de leerling terechtkomt. De leerling is bijvoorbeeld zwak in wiskunde waardoor de leerling automatisch in de basisberoepsgerichte leerweg wordt geplaatst. Terwijl er ruimte is om op basis van goede afspraken met het vervolgonderwijs doorstroom naar een niveau 3 of 4 opleiding te garanderen. Deze ruimte is er reeds maar effectuering is met name afhankelijk van de bereikbaarheid van de roc/aoc's en de investeringen die het vmbo zelf wil doen m.b.t. relatieversterking met het vervolgonderwijs ...

Opmerking gemaakt tijdens de Koerskamers maart 2005

Om te kunnen bepalen welke (on) mogelijkheden er zijn voor maatwerktrajecten in deze drie leerwegen, is het van belang inzicht te hebben in de verschillen en overeenkomsten tussen de leerwegen. In bijlage 1 worden de verschillende leerwegen met elkaar vergeleken en wordt een kader geschetst voor de kbl, gl en tl in de situatie wanneer maatwerktrajecten de vorm krijgen van een leerwerktraject. Wanneer een maatwerktraject het karakter krijgt van een leerwerktraject hebben scholen meer (wettelijke) ruimte nodig om dit te realiseren. Hierbij gaat het om inrichting en vormgeving, begeleiding en programmering en de inrichting van het praktijkdeel. Deze situatie doet zich pas voor wanneer een substantieel deel van de onderwijstijd in leerjaar 3 en/of 4 (bijvoorbeeld 20% of meer) benut wordt voor buitenschools leren. Op dat moment kan men spreken van een leerwerktraject en kunnen dezelfde regels van toepassing zijn als bij leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg. Bijlage 1 gaat hier nader op in de vorm van een checklist.

Maatwerktrajecten hoeven overigens niet beperkt te blijven tot het benutten van de vrije ruimte in het onderwijsprogramma of het beroepsgerichte programma. Het gaat bij de andere leerwegen allereerst om de vraag welke ruimte benut kan worden en vervolgens om de wijze waarop deze ruimte wordt ingericht. Deze benutting heeft bijvoorbeeld te maken met de eigen pedagogische keuzen of inrichting van het onderwijs en de wijze waarop binnen- en buitenschoolse praktijk met elkaar wordt verbonden.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

Specifiek voor de theoretische leerweg kan gedacht worden aan de zogenaamde 10% regel. Meer ruimte kan gecreëerd worden door bijvoorbeeld 10% van de lestijd niet te besteden aan lessen binnenschools maar aan buitenschools leren in het beroepenveld van de sector, waarbinnen het profiel gekozen is. Het denken in competenties sluit vakken niet uit. Hierbij is het echter van belang dat logisch samenhangende inhoud georganiseerd worden voor de verbinding tussen binnenschoolse en buitenschoolse leerervaringen.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

6. BESCHIKBARE RUIMTE VOOR MAATWERK!

Veel van de gewenste ontwikkelingen zijn reeds mogelijk binnen de huidige wetgeving. In deze paragraaf wordt de beschikbare wettelijke ruimte kort beschreven.

Flexibiliteit in programmering

In de wet op het voortgezet onderwijs wordt aangegeven dat 'het onderwijs kan worden verzorgd in een ander aantal minuten per lesuur van 50. In dat geval dient de totale tijd waarin onderwijs wordt verzorgd niet te dalen beneden welke die is voorgeschreven'. Dit betekent dat het rooster van lesuren van 50 minuten, dat door sommige scholen als belemmering wordt ervaren, in feite geen belemmering hoeft te zijn.

Ruimte voor stages

De in het vmbo beschikbare ruimte voor stages ziet er, op basis van paragraaf 6 van het Inrichtingsbesluit WVO, als volgt uit:

- In het derde leerjaar kan een leerling maximaal 60 uur op stage;
- In het vierde leerjaar is er geen maximum verbonden aan de omvang van de stage.

Dit betekent dat er geen wettelijke belemmeringen zijn om binnen deze grens maatwerktrajecten vorm te geven.

Variabele examinering

In de wet wordt aangegeven dat in het centraal en schoolexamen alle eindexamenstof wordt geëxamineerd. Voor het centraal examen geldt dat per vak die onderdelen die centraal geëxamineerd worden 3 jaar van tevoren bekend worden gemaakt. De overige onderdelen van het examenprogramma moeten tijdens het schoolexamen aan de orde komen. In de invulling van het schoolexamen zijn de scholen vrij. Scholen zijn ook vrij te bepalen wanneer het schoolexamen start. Het is wel van belang dat het schoolexamen afgerond moet zijn voor de start van het centraal examen. Alle mondelinge en schriftelijke toetsen, praktische opdrachten en handelingsopdrachten dienen afgerond te zijn voor aanvang van het centraal examen. Uitzondering op deze regel zijn de vakken die geen centraal examen kennen: lichamelijke opvoeding, maatschappijleer 1 en kunstvakken 1. Daarnaast geldt dit ook voor het sectorwerkstuk. Deze vakken/programmaonderdelen moeten uiterlijk een week voordat de uitslag vastgesteld wordt afgesloten zijn. Meer variëteit in examinering sluit aan op de behoefte aan maatwerk.

De wijze waarop het schoolexamen plaatsvindt, is aan de scholen zelf. Voor intensivering van maatwerktrajecten biedt dit mogelijkheden om bepaalde onderdelen in de beroepspraktijk, in samenwerking met het leerbedrijf te toetsen. Hoewel het beroepsgerichte programma in de theoretische leerweg ontbreekt, doet een leerling toch examen in een van de sectoren. Daarom kan de sector waarin een leerling examen doet, bepalend blijven voor de sector of branche waarin buitenschoolse leerervaringen geplaatst en getoetst kunnen worden.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

Handhaving doorstroomrecht

De geschiktheid om door te stromen naar niveau 3 of 4 voor leerlingen van de theoretische en gemengde leerweg volgt uit de beheersing van de algemene vakken. Voor leerlingen uit de kader- en basisberoepsgerichte leerweg volgt dit hoofdzakelijk uit de beheersing van het beroepsgerichte vak. Gelet op de grote variëteit die denkbaar is in maatwerkvarianten gaat het in vergelijking met de leerwerktrajecten niet zozeer om 'minder en anders', maar vooral om 'variëteit en flexibiliteit'. Handhaving van de doorstroomrechten is geen belemmering voor meer maatwerk in het vmbo. Van belang is de mate waarin vmbo scholen hierover praktische en vooral ook bindende afspraken hebben met omringend(e) roc/aoc's en bedrijfsleven. Hiervoor is het van belang dat het vmbo en mbo in de regio de doorstroom gezamenlijk goed organiseren en zich daarvoor verantwoordelijk voelen.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

7. INVOERINGSCONDITIES

In dit hoofdstuk wordt (kort) ingegaan op de vraag welke invoeringscondities nodig zijn om de maatwerktrajecten ook concreet tot een succes te maken.

7.1 Professionele organisatie

Maatwerktrajecten betekenen een andere rol voor docenten, schoolleiders en ander betrokkenen. Samenwerking tussen verschillende vakken, het denken in competenties en leergebieden in plaats van vakken zal een belangrijke verandering zijn. Om deze verandering te kunnen bewerkstellingen spelen enthousiaste en flexibele docenten een belangrijke rol. Daarnaast wordt van docenten ook een andere rol verwacht: de leervraag van de leerling staat steeds meer centraal en de ervaringen die een leerling elders opdoet dienen op school aan bod te komen. Dit betekent dat coaching en begeleiding steeds belangrijker worden.

7.1.1 Onderwijskundig ondernemerschap

Tijdens de koerskamers⁶ is in dit kader ook het begrip 'onderwijskundig ondernemerschap' naar voren gebracht. Zodra schoolleiders meer ondernemend in plaats van beheersend te werk gaan, zijn er niet of nauwelijks belemmeringen. Een succesvolle intensivering van verbindend leren en het vormgeven van maatwerkvarianten voor bepaalde groepen leerlingen kan betekenen dat schoolleiders bijvoorbeeld het 50 minuten rooster of de traditionele indeling in vakken moeten loslaten. Het denken in competenties sluit vakken niet uit, maar van belang is dat logisch samenhangende inhoud georganiseerd worden waarbij de inhoud centraal staat.

⁶ In het kader van de totstandkoming van deze notitie zijn docenten en schoolleiders door middel van een digitale vergaderkamer, de zgn. koerskamer, bevraagd naar kansen en (on)mogelijkheden/belemmeringen t.a.v. verbindend leren en/of de verbreding van lwt naar de andere leerwegen. Deze koerskamers hebben plaatsgevonden op 9 maart 2005. Resultaten van deze koerskamers zijn meegenomen in deze notitie.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

7.2 Beschikbaarheid stageplekken

Vooralsnog lijken er geen problemen te zijn inzake verdringing tussen leerwerken en maatwerktrajecten: er zijn op voorhand voldoende leerbedrijven beschikbaar. Hierbij moet wel bedacht worden dat het aantal leerlingen waarvoor een leerwerkplek nodig is relatief en absoluut beperkt is.

Uit de evaluatieonderzoeken van ITS naar leerwerktrajecten blijkt dat scholen met leerwerktrajecten geen moeite hebben met het vinden van voldoende leerwerkplekken voor hun leerlingen. De scholen vinden de meeste (90 % van het benodigde aantal) leerbedrijven zelf. Ten opzichte van het eerste onderzoek blijkt uit het tweede onderzoek dat de betrokkenheid van de kenniscentra bij het vinden van leerbedrijven is toegenomen. Ook wordt gemeld dat meer leerbedrijven worden gevonden door samenwerking met andere scholen en regionale samenwerkingsverbanden.

Ook naar aanleiding van het project MKB-Leerbanen lijken er geen al te grote fricties te zijn, getuige het feit dat er in sommige branches en/of regio's meer leerbanen dan leerlingen zijn. De kleinschaligheid van het vmbo en de nabijheid van bedrijven en organisaties lijkt soms bijna een waarborg voor voldoende stageplekken. Alleen in de sector administratie is het soms moeilijk om geschikte stageplekken te vinden. Hierbij geldt dat de plekken hiervoor vooral in de aanpalende sectoren moet worden gevonden en niet zozeer in de 'administratieve sector' zelf.

7.3 Regionale afspraken

Het ontwikkelen van een nieuwe basis voor samenwerking tussen scholen, bedrijven en non-profit organisaties is een voorwaarde om verbindingen tussen schools leren en leren op de werkplek te bevorderen. Om ervoor te zorgen dat de maatwerktrajecten niet concurrerend zijn met de leerwerktrajecten lijkt een aantal afspraken op zijn plaats:

- Regionale afstemming tussen betrokken partijen is inzake het werven van leerwerkplekken en stageplekken, zoals bijvoorbeeld gebeurt door de regionale actieteam van het MKB-Leerbanenplan. Hierdoor wordt het bedrijfsleven niet 'overvraagd' en kan tegelijkertijd eenduidige en duidelijke informatie aan het bedrijfsleven worden verstrekt.

Op die manier kan ook mogelijke verdringing van bepaalde leerlingengroepen voorkomen worden. Het gevaar bestaat namelijk dat in de hoeveelheid van 'duale' trajecten de voorkeur van werkgevers uitgaat naar 'de betere leerling'. Dit kan betekenen dat werkgevers eerder zullen kiezen voor bijvoorbeeld een mbo onderwijsdeelnemer en/of een leerling uit de kaderberoepsgerichte leerweg dan voor een leerling uit de basisberoepsgerichte leerweg en/of bijvoorbeeld het praktijkonderwijs.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

- het bedrijfsleven adequaat en effectief informeren over de verschillende groepen leerlingen en type leerwerktrajecten en maatwerkvarianten.
- het ontwikkelen van alternatieve manieren om te voorzien in voldoende leerwerkplekken, bijvoorbeeld door het inrichten van een Leerflexpunt. Dit is een experiment in Utrecht, waarbij hbo-jongeren leerbanen te werven voor vmbo- en mbo-jongeren.
- voorkomen moet worden dat bij een laagconjunctuur er alleen duale opleidingsroutes zijn en er te weinig leerbedrijven zijn. Om dit risico van een tekort aan leerbedrijven te verminderen, kan het onderwijs overigens aansluiting zoeken bij simulatieplekken van externe partners zoals bijvoorbeeld de ROI in de installatietechniek en/of de samenwerkingsverbanden in de bouw.

Tot slot kan een verdere professionalisering van de bedrijvencontacten in de school hierbij een belangrijke rol spelen. Hierbij gaat het erom de contacten met bedrijven niet afhankelijk te maken van enthousiaste individuele docenten maar dit te beleggen bij een coördinator die weet hoe bedrijven benaderd willen worden en de juiste taal spreekt. Via deze weg kan gewerkt worden aan structurele relaties met bedrijven zodat ook daadwerkelijk 'samen opleiden' kan plaatsvinden en daardoor een win-win situatie ontstaat tussen de school en haar leerbedrijven.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

8. INVOERINGSPROCES

In dit hoofdstuk wordt (kort) ingegaan op de vraag of voor de verbreding van duale trajecten naar de overige leerwegen dezelfde procedures gehanteerd dienen te worden als bij de introductie van leerwerktrajecten. Leerwerktrajecten biedt de school extra ruimte en flexibiliteit om voor specifieke doelgroepen trajecten op maat in te richten. Verbreding naar andere leerwegen in de vorm van maatwerktrajecten lijkt daarnaast het perspectief te vergroten op een succesvol traject in het secundair beroepsonderwijs. Door maatwerk en variëteit optimaliseert de doorstroom naar het roc/aoc, óók in aansluiting op de onderwijskundige vernieuwingen in het mbo door o.a. de invoering van de competentiegerichte kwalificatiestructuur.

Voor de invoering van leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg moesten scholen voldoen aan officiële criteria en een officiële aanvraagprocedure doorlopen. Beide 'eisen' hebben ertoe bijgedragen dat de leerwerktrajecten goed gestart zijn. Gelet op het feit dat driekwart van de vmbo scholen deze procedure heeft doorlopen lijkt het stellen van aanvullende procedures bij verbreding van leerwerkvarianten niet nodig.

Bovendien is dit proces in de regio versterkt en ondersteund door het beschikbaar stellen van impuls- en innovatiegelden voor zowel het afleverend onderwijs (vmbo) als de ontvangende instelling (mbo) in samenwerking met het regionale bedrijfsleven. Specifieke regionale afspraken tussen alle (vmbo en mbo) onderwijsinstellingen uit de regio kunnen worden gehonoreerd in het zogenaamd regionaal arrangement. Het verdient aanbeveling om bij het vormgeven van maatwerktrajecten aan te sluiten bij deze regionale ontwikkelingen.

In plaats van een officiële aanvraagprocedure te doorlopen kan een informatiepunt verbindend leren worden ingericht in de vorm van een website, dat als informatie- en meldpunt fungeert. Deze website kan zowel een 'good-practice-bank' bevatten, als een 'marktplaats.nl' waar scholen hun instrumenten, ervaringen en aanpakken kunnen aanbieden, ruilen en/of verkopen.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

BIJLAGE 1 CHECKLIST VERBREIDING VAN LEERWERKTRAJECTEN NAAR ANDERE LEERWEGEN

In deze bijlage worden de verschillende aspecten van de verbreding van leerwerktrajecten nader uitgewerkt indien de grens van 20% buitenschools leren overschreden wordt. Hierbij wordt naar analogie van de invoering van leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg dezelfde invoeringselementen beschreven.

Eisen aan de inrichting en vormgeving

De volgende elementen van leerwerktrajecten zoals uitgewerkt in het wetsvoorstel Regeling leer-werktrajecten vmbo zijn overdraagbaar:

- de mogelijkheid voor scholen om een of meerdere leerwegen in te richten als leerwerktraject
- het definiëren van een leerwerktraject als een leerroute die een binnenschools en buitenschools programma combineert
- het stellen van eisen aan de omvang van het buitenschoolse programma (met een ondergrens én een bovengrens gedefinieerd in klokuren én dagen)
- de mogelijkheid om het praktijkdeel in leerjaar 3 en/of 4 te volgen
- het verplicht stellen dat een leerwerktraject gericht is op het behalen van een kwalificatie uit de kwalificatiestructuur van het secundair beroepsonderwijs
- het stellen van eisen aan de vakken die een leerwerktraject moet omvatten
- het creëren van de mogelijkheid dat het bevoegd gezag in overleg met de leerling / diens wettelijk vertegenwoordiger vakken volgt uit de leerweg waarvan het leerwerktraject deel uitmaakt.

Begeleiding en programmering

- het verplicht stellen dat het bevoegd gezag uitwerkt hoe de leerlingbegeleiding vorm krijgt binnen de school en binnen het leerbedrijf
- het verplicht stellen dat het bevoegd gezag uitwerkt hoe het buitenschoolse praktijkdeel wordt ingevuld en ervoor zorg draagt dat een leerling niet uitsluitend eenzijdige productiewerk verricht.

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

Praktijkdeel

- het verplicht stellen dat het buitenschoolse praktijkdeel wordt verzorgd door een leerbedrijf
- op grondslag van een leerwerkovereenkomst
- gesloten door het bevoegd gezag, de betrokken leerling of diens wettelijk vertegenwoordiger, het leerbedrijf
- het verplicht stellen dat een leerwerkovereenkomst de rechten en plichten van partijen regel en tenminste bepalingen omvat over:
 - inhoud, leerdoelen, duur, periode van en beoordelingsmaatstaven voor het buitenschoolse praktijkgedeelte
 - de begeleiding van de leerling, en
 - de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden

NOTITIE VERBREIDING LEERWERKTRAJECTEN: MEER RUIMTE VOOR MAATWERK?!

In onderstaande tabel worden de verschillende leerwegen nader met elkaar vergeleken:

	Omvang beroepsgericht programma	Examenvakken	Examen	Doorstroom- recht: mbo niveau:	Niet verwante doorstroom ⁷
Leerwerktraject	640-1260	Nederlands, beroepsgericht programma En extra vakken als daarover afspraken worden gemaakt met roc/aoc		2	Alleen naar niveau 2 als daarover met betreffende roc/aoc afspraken zijn gemaakt
Basisberoepsgerichte leerweg	960	5: Nederlands, Engels, 2 sectorvakken, 1 beroepsgericht programma lichamelijke opvoeding, maatschappijleer 1, kunstvakken 1	School examen CSPE (centraal schriftelijk en praktisch examen) CsE voor Nederlands	2	Naar techniek: toegestaan met vmbo-Sectorvak Techniek: wis, nask 1 naar economie toegestaan met vmbo-Sectorvak Economie: wis, ec, 2 ^e moderne taal
Kaderberoepsgerichte leerweg	960	6: Nederlands, Engels, 2 sectorvakken, 1 beroepsgericht programma, lichamelijke opvoeding, maatschappijleer 1, kunstvakken 1	School examen Centraal schriftelijk examen Nederlands en alle avo-vakken + centraal integratieve eindtoets CsE voor	3 en 4	Sectorvak Techniek: wis, nask 1 Sectorvak Economie: wis, ec, 2 ^e moderne taal
Gemengde leerweg	320	7: Nederlands, Engels, 2 sectorvakken, 2 vrije vakken waaronder een beroepsgericht programma, lichamelijke opvoeding, maatschappijleer 1, kunstvakken 1	School examen Centraal schriftelijk examen Nederlands en alle avo-vakken + centraal praktisch examen beeldend	3 en 4	Sectorvak Techniek: wis, nask 1 Sectorvak Economie: wis, ec, 2 ^e moderne taal
Theoretische leerweg	0	7: Nederlands, Engels, 2 sectorvakken, 2 vrije vakken, lichamelijke opvoeding, maatschappijleer 1, kunstvakken 1	School examen Centraal schriftelijk examen + centraal praktisch examen beeldend	3 en 4	Sectorvak Techniek: wis, nask 1 Sectorvak Economie: wis, ec, 2 ^e moderne taal

⁷ Voor zorg & welzijn en landbouw geldt dat er geen aanvullende eisen worden gesteld bij niet verwante doorstroom naar een van deze twee sectoren.